

Kriminalistična taktika v preiskovanju in njeni psihološki vidiki

Teodor Košir

Psihologovo sodelovanje v kriminalističnih preiskavah je bilo doslej v tem, da je podal mnenje, ali je osumljene po svoji psihološki strukturi zmožen ali ne, storiti delikt, zaradi katerega je v preiskavi, in ali je v odnosu do delikta prizadet ali ne. Menimo, da je bilo sodelovanje na tej ravni samo prvi korak, saj je bilo psihologovo znanje o kriminalu in o delovanju kriminalista še nezadostno. Pri praktičnem delu in kontaktu s kriminalističnimi organi pa se je psihologovo znanje poglabljalo, pričel je razumevati kriminalistično problematiko, s tem pa tudi težave, na katere naleti kriminalist v svojem vsakdanjem delu.

Pričajoče razpravljanje je napisano z željo, da bi se sodelovanje kriminalista in psihologa še bolj poglobilo in da bi prenesel psiholog dosedanje izkušnje in opažanja na čimširi krog zainteresiranih.

Ogled kraja delikta

Na prvi pogled bi si kdo mislil, da to ne spada v psihologovo področje. Toda temu ni tako. Natančen ogled kraja je s psihološkega vidika za preiskavo izredno pomemben.

Kriminalist, ki vodi preiskavo, se mora nadrobno spoznati z bližnjo, pa tudi (če je potrebno) z daljno okolico kraja delikta. Prav tako natančno pa mora spoznati sam kraj delikta. Če iz samega delikta ali iz drugih podatkov ni mogoče določiti, kje in kako je storilec prišel na kraj delikta, se mora kriminalist seznaniti z vsemi možnimi prihodi oziroma odhodi.

Če sumi neko osebo ali več oseb, da so storile kaznivo dejanje, mora kriminalist ugotoviti točen čas, ki bi ga storilec ali storilci rabil za prihod do kraja delikta in odhod z njega ter od kraja, kjer naj bi bili v času delikta oziroma od njihovega doma.

Zakaj naj bi bila tako natančna ugotovitev vseh navedenih momentov potrebna?

Če je bilo kaznivo dejanje vnaprej premišljeno, to se pravi, če je storilec naredil točen načrt in predvidel potek dogodkov, si je kraj, kjer naj bi se dejanje dogajalo, po prej ogledal, kolikor ga že ne pozna. Ravno tako si je naredil načrt, kako bo do objekta prišel in se nato tudi umaknil.

Pri samem načrtovanju je bila njegova pozornost usmerjena na vse, kar bi mu pri izvršitvi načrta lahko pomagalo, da bi ostali njegov prihod, dejanje in odhod neopaženi.

To se pravi, da je izdelani načrt odvisen od storilčeve inteligentnosti. Manj intelligenten storilec bo naredil načrt, ki bo bolj primitiven, manj domiseln in bo imel tudi več napak v zgodbi, ki naj dokaže njegov alibi. Intelligenten storilec bo izdelal vsestransko boljši načrt in njegova zgodba bo zvenela bolj resnično, zlasti zato, ker bo v njej manj nelogičnosti in napak.

Rekli smo, da bo storilčeva pozornost usmerjena na vse, kar bi mu pomagalo pri tem, da bo ostal neodkrit. Tudi kriminalist bi moral pri ogledu daljne in bližnje okolice ter samega kraja delikta osredotočiti svojo pozornost na vse elemente, ki so lahko pomagali storilcu pri prikrivanju njegove identitete, kajti storilec prihaja na svoji poti in pri samem deliktu v kontakt z okolico in to je zelo važno za samo preiskavo. Človek, ki gre po neki poti, registrira zavestno v glavnem samo tiste objekte iz okolice, ki so mu potrebni, da to pot uspešno konča, in nadasle, človek v glavnem registrira zavestno na samem kraju tiste objekte, ki so mu nujno potrebni, da zaželeno delo uspešno konča. Vendar pa so na njegovi poti in na samem kraju še drugi objekti, ki jih sicer »gleda«, vendar jih ne »vidi«, to se pravi, da jih registrira več ali manj podzavestno. Če to prenesemo na storilca kaznivega dejanja, je nujno, da bo že sam namen, storiti kaznivo dejanje, in z njim povezan strah, da ga ne bi odkrili, usmeril njegovo pozornost na objekte, ki mu po njegovem mnenju lahko pomagajo skriti njegovo identiteto, in še posebej na objekte, ki bi lahko pomagali razkriti njegovo identitetu. Tudi on bo nekatere objekte zavestno, nekatere pa bolj ali manj podzavestno registriral.

Kolikor pa kaznivo dejanje ni storjeno po vnaprej izdelanem načrtu in je plod naključne priložnosti ali kakšnih drugih okoliščin, se situacija spremeni toliko, da odpade storilčovo načrtovanje prihoda. Seveda je tedaj več možnosti, da je bil na poti do kraja delikta storilec opažen ali da je storilec pustil na poti do kraja dejanja kakršnokoli sled, ki ga lahko identificira. Od trenutka, ko se oseba zaveda, da bo storila kaznivo dejanje, pa se začenja pri njej enak proces kakor pri osebi, ki je delikt vnaprej premislila. Oseba mora dejanje storiti neopažena, zapustiti mora kraj delikta, ne da bi jo kdo videl, in izmisli si mora zgodbo, s katero bo lahko dokazala, če bo treba, svojo »nedolžnost«.

Vsa njena pozornost je sedaj usmerjena na to, da bi te pogoje čim uspešneje izpolnila. Vendar pa je storilec nenačrtnega kaznivega dejanja po navadi na slabšem v tem, da čas delikta morda ni bil primeren, ker ni bil vnaprej premišljen, in da je zgodbo mnogo teže prilagoditi dogodkom, ker storilec svojega prihoda na kraj delikta ni mogel kontroliратi in svojo pozornost ni usmeril na objekte iz okolice, ki bi mu lahko pomagali zakriti ali pa razkriti njegovo identiteto. Njegova pozornost je bila obrnjena na objekte, ki so ga tedaj zanimali v skladu s takratnimi mislimi in razpoloženjem. Tudi on je registriral neke objekte zavestno in druge spet več ali manj podzavestno.

Kriminalisti gredo po navadi v preiskavi za tem, da odkrijejo vse možne variante storilčevega gibanja. Toda njihova pozornost je navadno usmerjena na možne poti prihoda in odhoda, pazijo na tisto, kar na tej poti obstoji, to se pravi na vse, s čimer bi lahko storilec na svoji poti prišel v kontakt in bi lahko pomagalo razkriti njegovo identiteto. Pri tem ne registrirajo tistega, čemur se je storilec izognil zato, ker bi srečanje s kakšnim objektom lahko razkrilo njegovo identiteto.

V vsem storilčevem ravnanju pa ne smo iskati samo logičnih momentov, dejanj in zaporedja dogodkov. Važno je, da registriramo na prvi pogled še tako nelogične podatke. Storilec, ki je načrtoval neko kaznivo dejanje, poskuša sicer izvesti zamišljeni načrt, toda ob gibanju lahko naleti na ovire, s katerimi ni računal. V takem primeru mora svoje ponašanje prilagoditi nastali situaciji; v napetem stanju, ko išče izhod iz situacije, prav lahko stori nelogično dejanje, ki ga v normalnih razmerah ne bi storil. Pri storilcu, ki ni načrtoval kaznivega dejanja, lahko pride še prej do nelogičnih dejanj, kajti on ima, kot je bilo že rečeno, veliko težjo situacijo pri zakrivanju sledov, načrtuje umik po dejanju, ko je psihično močno napet in ko ne more vnaprej vedeti, s čim se bo na umiku srečal. Zanimivo je to, da po navadi ravno nelogični momenti v preiskavi govore v prid storilcu, kajti vajeni smo, da imajo dejanja zaporedja (časovna ali krajevna) in ostali elementi delikta neko logično povezavo ter zato nehote pripisujemo tudi storilcu kaznivega dejanja samo možnost logičnega delovanja (ker gremo po »njegovi« logiki in jo dopolnjujemo z našo).

Natančen ogled in registracija vseh elementov, ki so v zvezi z deliktom, sta zelo važna tudi za psihologa, ko ugotavlja, ali je osumljena oseba prizadeta glede na delikt ali ne. Mnogokrat so za psihologa važni obrubni

objekti, s katerimi je storilec prišel v kontakt, kakor tudi objekti, s katerimi je storilec prišel v neposreden kontakt.

Storilec pozna objekte, ki jih je zavestno registriral, in tudi ve, da se lahko izda, če to kakorkoli pokaže. Zato se bo izogibal razgovora o njih oziroma se bo delal, kakor da jih ne pozna. Tu je njegova obramba na stopnji zavesti in zato lahko kontrolira svoje odgovore.

Storilčeva pozornost pa popusti (vsaj do neke mere), če se z njim razgovarjam o stvareh, ki zanj po njegovem mnenju niso kritične. Če v tak razgovor zelo previdno vpletemo objekte, na katere je storilec nalepel (premaknil, poškodoval in podobno), pa jih ni zavestno registriral, tedaj obstoji veliko večja možnost, da se bo storilec z neposrednim odgovorom izdal, da pozna objekt.

Zbiranje podatkov

Že sam ogled kraja delikta ter bližnje in daljne okolice pomeni zbiranje podatkov, ki naj bi pomagali pri razkrivaju storilca. Po navadi pa nam ti podatki še ne zadostujejo, da bi lahko odkrili storilca. Zato moramo zbirati dodatne podatke. Toda to nadaljnje zbiranje bi moralno sloneti na nadrobni analizi že dobljenega materiala.

Z analizo že dobljenih podatkov, vrste delikta in načina, kako je bil delikt storjen, lahko v grobem sklepamo, kakšna bi naj bila storilčeva osebnost. V nekaterih primerih lahko tudi sklepamo, kakšen motiv je vodil storilca v delikt. Seveda se na tako ustvarjeno sliko osebnosti ne smemo popolnoma zanesti in ne smemo zbirati podatkov, ki bi ustrezali samo temu tipu osebnosti. Pri iskanju motiva pa ne smemo biti togli. Mnogokrat se dogodi, da osumimo kakšno osebo in sum nato opustimo, ker ne najdemo med kaznivim dejanjem in osumljeno osebo logične povezave. To se pravi, ne moremo odkriti vzroka, ki naj bi vodil osumljeno osebo, da je storila določeno kaznivo dejanje. Toda ravno psihološka raziskovanja so pokazala, da je v mnogih primerih motiv močno prikrit in je lahko posledica nekih podzavestnih mehanizmov. Končno pa je delikt lahko posledica sproščenja storilčeve notranje napetosti in zato ni nujno, da je objekt delikta vidno in formalno logično povezan s storilcem.

Pri zbiranju dodatnih podatkov gremo po navadi od kraja delikta navzven. To se pravi, da začnemo zbirati podatke na kraju dejanja, se razgovarjam z ljudmi, ki so tesno povezani s krajem kaznivega dejanja in nato širimo krog v smeri, ki se nam v preiskavi nakazuje. Nepravilno voden razgovor z

ljudmi, od katerih želimo dobiti kakšne podatke, pa lahko zelo škoduje nadaljnji preiskavi. Kriminalist, ki vodi razgovor, mora pravilno oceniti, do kakšne stopnje je že prišel v preiskavi, to se pravi, da si mora biti povsem gotov, kakšne podatke lahko vrednoti kot točne in na kakšne se ne more zanesti. Teoretično je lahko vsaka oseba, s katero se kriminalist razgovarja, storilec kaznivega dejanja, ki je v razgovoru s psihološkega vidika v veliko boljšem položaju. Storilec ve, kako je delikt v celoti potekal, česar kriminalist še ne ve, in zato lahko storilec iz nepravilno vodenega razgovora sklepa, kje so zanj nevarne točke v preiskavi, kje je naredil napako, ki jo je možno najprej odkriti in koliko je kriminalist že uspel v svoji preiskavi. Na podlagi tega lahko storilec izpopolni že poprej pripravljeno obrambno zgodbo, poleg tega pa je njegov občutek varnosti vedno močnejši, kar lahko okrepi njegovo obrambo tudi v primeru, da je osumljen in pride v pripor. Ta možnost obstoji tudi v primeru, če kriminalist ni prišel v času zbiranja podatkov v neposreden kontakt s samim storilcem, kajti vedno je možno, da dobi storilec zaželenene informacije od oseb, ki so bile zaslišane kot priče.

Ko zbiramo podatke o neki osebi ali o več osebah, ki bi prišle v poštev kot storilci kaznivega dejanja, moramo paziti, da bo zbiranje podatkov tako prikrito, da osumljene osebe tega ne bodo opazile. Najbolje je zbirati podatke še za osebe, ki jih dodamo k preiskavi samo zato, da prikrijemo na katere osebe v resnici leti sum.

Zelo važno je zbirati podatke o osebnosti človeka, o katerem menimo, da je storil kaznivo dejanje. Podatke nabiramo po možnosti ne samo iz enega vira, temveč iz raznih virov. Kolikor več bo podatkov, toliko laže bo ustvariti natančnejšo sliko o osumljenčevi osebnosti. Vedeti moramo tudi, v kakšnem odnosu je oseba, ki daje podatke, do osumljencega. Zgodi se lahko, da si bodo podatki zelo nasprotovali, ker bo oseba, ki je osumljenčev priatelj, povedala o njem same dobre lastnosti, njegov sovražnik pa ga bo opisal kot suroveža, egoista, nasilneža itd. Do neke mere je to lahko tudi res. Možno je, da je kakšna oseba do prijateljev in znancev v zelo dobrih odnosih; v odnosih do ljudi, ki jih ne mara ali jih celo sovraži, pa pride do izraza njegova prava osebnost, kajti pred sovražniki se ne kontrolira in ne prikriva svojih agresivnih nagnjenj. Tako bomo dobili podatke o osebnosti, kakor jo ocenjujejo ljudje, s katerimi pride tista oseba kakorkoli v kontakt. Dobili bomo opis ponašanja, to se pravi, tisti del človekove osebnosti, ki se

kaže na zunaj v odnosu do soljudi. Vendai ne smemo sprejemati teh podatkov kot polnoma zanesljivih, kajti mnogokrat se ravno storilci kaznivih dejanj tako močno kontrolirajo, da opis njihovega ponašanja ne more odkriti njihove prave osebnosti in lahko to storil samo psiholog. Ne smemo torej zavreči suma, da je neka oseba storila kaznivo dejanje, če podatki o njegovi osebnosti, ki smo jih dobili na terenu, ne ustrezajo deliktu in načinu, kako je bil storjen. Morda bo kdo rekel, da je zbiranje podatkov o osumljenčevi osebnosti več ali manj nepotrebno izgubljanje časa. Vendar to ni res. Podatki lahko zelo olajšajo psihologovo delo, če se pokaže potreba, da tudi on sodeluje pri ugotavljanju osumljenčeve prizadetosti.

Rekonstrukcija

Menimo, da je rekonstrukcija poteka delikta zelo važen pripomoček v preiskavi. Zato je tudi važno kako in kdaj opravljamo rekonstrukcijo in kdo pri njej sodeluje. Nepravilno in ob nepravem času izvedena rekonstrukcija pa lahko celo škoduje preiskavi, zlasti če sodeluje osumljenec ali pa celo sam storilec, ki tedaj še ni znan.

Rekonstrukcijo lahko opravimo v raznih fazah preiskave: v samem njenem začetku, med njo in na koncu. Kdaj bomo izvedli rekonstrukcijo, je odvisno od namena, ki ga želimo v danem trenutku doseči.

V samem začetku preiskave bomo opravili rekonstrukcijo takrat, kadar iz razpoložljivih podatkov ni mogoče sklepati, kako je delikt potekal. To pravzaprav ne bo rekonstrukcija v pravem pomenu, temveč bo le iskanje možnih variant, kako naj bi kaznivo dejanje potekalo. Pri tem je bolje, da ne sodelujejo osebe iz bližnje okolice ali celo osebe, ki bi prišle v poštev kot storilci, kajti pri iskanju možne variante lahko spregledamo resničen potek dejanja. Če je pri tem navzoča oseba, ki je dejanje storila, a je še ne poznamo kot storilca, bo vedela za naš neuspeh in bo njeni pomašanje postalo bolj sigurno. Če storilec ni navzoč in sodelujejo druge osebe, lahko storilca obvesti o poteku in rezultatu rekonstrukcije katerakoli izmed teh oseb.

Če smo pri rekonstrukciji uspeli najti pravo varianto, ali pa je ena od variant pravilna in mi tega še ne vemo, tedaj bo v primeru, da je sodeloval tudi še ne odkriti storilec, ta to vedel in bo skušal vsekakor vplivati na nadaljnji potek preiskave tako, da bo zavaroval sebe pred odkritjem. Imel pa bo tudi možnost, da prilagodi že prej pripravljeno zgodbo novi situaciji. Isto lahko naredi storilec v primeru, da sam pri rekon-

strukciji ni bil navzoč in so ga o uspehu obvestile osebe, ki so bile pri rekonstrukciji navzoče.

To se pravi, da naj kriminalist, ki vodi preiskavo, opravi rekonstrukcijo v namenu iskanja možnih variant poteka dogodkov sam, ali pa naj razdeli vloge posameznim sodelavcem. Za vsako varianto bi moral narediti točen načrt in če dela s sodelavci, mora vsakega nadrobno poučiti o tem, kaj sme, kaj mora in kaj ne sme delati. Vsa rekonstrukcija pa bi morala potekati tako, da bi morebitni gledalci ne mogli spoznati, kaj se v resnici dogaja.

Isto velja za rekonstrukcijo, ki jo opravljam med preiskavo, ko smo morda že zbrali več ali manj podatkov in nam je podoba o dogodkih že dokaj jasna. Storilec, ki ga še ne poznamo, ali pa oseba, na katero pada sum, a ona to ve ali ne ve, vedno deluje tako, da ostane še nadalje nepoznana oziroma da se znebi suma. Zato ji je dobrodošel vsak podatek, ki ji pove, kako daleč je prišla preiskava in koliko je že zbranih dokazov, ki jo lahko razkrijejo kot storilca kaznivega dejanja. Kolikor več dobi takih podatkov, toliko laže bo prilagajala svoj zagovor nastali situaciji. To seveda odpade takrat, če pomembno dobljeni podatki že neposreden dokaz o krivdi kakšne osebe.

Če imamo zbrane vse podatke o storilcu kaznivega dejanja in povsem jasno podobo, kako je dejanje potekalo, a storilec noče priznati, nam lahko rabi skrbno izdelana rekonstrukcija kot močan in po navadi uspešen faktor pritiska, ki pripravi storilca do tega, da dejanje prizna. Pri tem moramo skrbeti tudi za to, da registriramo še tako majhne storilčeve reakcije. Najbolje je, da je navzoča oseba, ki je vajena opazovanja in zna pravilno razlagati storilčeve reakcije.

Predhodno zaslišanje

Ko je kriminalist že zbral toliko podatkov, da lahko osumi kakšno osebo ali več oseb kot storilce kaznivega dejanja, se prične zasliševanje teh oseb.

Vendar bi bilo napačno, če bi že v samem začetku razgovor potekal kot zaslišanje, ker oseba še ni pravno obdolžena. Odnos med preiskovalcem in osebo, ki jo zaslišuje kot osumljence, temelji na povsem drugi psihološki osnovi, kakor pa odnos med preiskovalcem in osebo, ki jo v razgovoru obravnava kot pričo. Človek, ki je osumljen in to tudi čuti, čeprav mu sum ni nakazan, reagira v odnosu veliko bolj napeto, mnogo bolj kontrolira svoje ponašanje in odgovore. To pa nikakor ni v prid preiskavi. Zato je mnogo

bolje, da imajo predhodna zaslišanja obliko razgovora in da ravnamo z osebo, kakor da ne leti nanjo niti najmanjši sum, ali pa ji uvodoma povemo, da jo zaslišujemo samo zato, ker je v primerih, ko storilec ni znan, vsakdo sumljiv, ki je kakorkoli povezan z deliktom.

Freden začnemo tak razgovor, si moramo biti na jasnem, kaj želimo dobiti od osebe, s katero bomo govorili. Skrbno moramo pripraviti vsaj poglavite točke razgovora. To se pravi, da moramo dobro poznati delikt, ki ga raziskujemo, in seveda tudi vse do tedaj zbrane podatke. Vprašanja morajo biti sestavljena tako, da osumljenc iz njih ne izve, koliko in kaj nam je v resnici že zna oziroma kako malo v resnici vemo o storilcu. Nadalje naj bodo vprašanja sestavljena tako, da mora osumljenc nanje odgovarjati čim bolj obširno. Priporočljivo je, da med vprašanja, ki so povezana z deliktom oziroma katerih odgovori lahko pripomorejo k napredku preiskave, vrinemo vprašanja, ki sproščajo in vzbujajo videz, da je zasliševanje samo formalna stvar.

Zlasti pa moramo paziti, da ne grozimo. Grožnja lahko samo poveča napetost in s tem osumljenčevu obrambo. Včasih lahko prestraši osumljenga v toliki meri, da dejanje prizna, toda še večkrat pa se zgodi, da priznanje prekliče in je nato v obrambi še bolj trden ter ne sodeluje več v zadostni meri.

Zasliševanje prič

Iz že zbranih podatkov moremo sestaviti seznam ljudi, ki bi prišli v poštov kot priča. Včasih je iz zbranega materiala možno oceniti, katere priče so za nadaljnjo preiskavo bolj važne in katere manj. Tedaj si naredimo seznam prič po njihovi pomembnosti in se pri razgovoru z njimi držimo zaporedja v seznamu. Seveda lahko zaporedje sprememimo, če med zasliševanjem ugotovimo, da naš razpored ni najboljši.

Važno je, da zaslišimo priče čimprej. Po vsakem deliktu komentira bližnja in daljna okolica sam delikt, pa tudi ugiba, kdo je storilec in kako je delikt potekal. V tem pa tiči nevarnost, da se pri takih razgovorih in ugibanjih izkristalizira ena ali več variant, ki nikakor niso plod resničnega dogajanja, temveč so zmes različnih pogledov na delikt in storilca. Tako dobimo včasih pričo, ki priča z najboljšim namenom, da bi pomagala preiskavi, in je o svoji izpovedbi tudi povsem prepričana. Če pa pozneje njen izjavo nadrobno analiziramo in jo primerjamo z izjavami drugih prič, vidimo, da je vsebina njene izjave v glavnem nekakšna vsota ostalih pri-

čevanj in da so razlike samo v tem, da je taka priča dodala še sama neke nadrobnosti, ki pa so po navadi bolj plod njene fantazije, kakor pa stvarnosti. Izjave takih prič so za preiskavo zelo nevarne, ker so navadno pri razgovoru zelo samozavestne in na prvi pogled kritične, tako da jim čestokrat uspe prepričati preiskovalca o resničnosti svojih pričevanj. Obstaje ljudje, ki jim je prava strast, da nastopajo kot priče takega tipa. V glavnem so to ljudje, ki čutijo nepremagljivo željo vzbujati pozornost, kjerkoli se pojavi. Lahko so to tudi ljudje, ki imajo občutek manjvrednosti in skušajo s tem kompenzirati takšen občutek. Po navadi ti ljudje vse vedo, povsod se rinejo v ospredje, radi nastopajo kot priče v preiskavi in še raje kot priče na glavni obravnavi, ko nastopijo pred večjim številom poslušalcev. Zato moramo pri izbiri prič paziti, da ni med njimi tudi takšnih oseb.

Včasih pa naletimo na priče, ki se v svojem mnenju o deliktu, zlasti pa o storilcu močno ujemajo. To gre lahko celo tako daleč, da je vsaka posamezna priča povsem prepričana, da je storilec ta in ta oseba in nihče drug. Če jih vprašamo, na čem sloni njihovo mnenje, tedaj nam na dolgo in široko pripovedujejo o slabih lastnostih imenovanega storilca, ne povedo pa nobenih konkretnih dokazov ali vsaj kolikor toliko oprijemljivih dejstev. Pri tem gre navadno za »črno ovco« v nekem okolju. So namreč ljudje, ki si v svojem okolju nikakor ne morejo ustvariti »dobrega« mnenja o sebi. Ti ljudje imajo eno ali več osebnostnih potez, ki jih okolje odklanja ali celo obsoja, in kakorkoli se v tem okolju kaj slabega dogodi, obsoдиjo ljudje kot krivca to, njim neprijetno osebnost.

Imamo tudi ljudi, ki se branijo kakorkoli izpovedati, ki ne želijo nastopiti kot priče, ali pa so zelo kratkobesedni in se izogibajo priznati, da karkoli vedo, kar bi jih kot priče povezalo z deliktom. Pri takšni priči moramo najprej skušati izvedeti, zakaj ne želi pričati: ali je temu vzrok strah pred storilcem, ali je njen sorodnik ali prijatelj in je celo vedela za delikt, preden je bil storjen, ali pa je to oseba, ki nima nobene zveze s storilcem in je njen strah pred pričevanjem le ena izmed njenih osebnostnih potez. Pri nekaterih osebah izvira strah pred pričevanjem tudi iz občutka krivde, ki je posledica nekih prejšnjih doživetij. Če želimo tako pričo pripraviti do tega, da sodeluje, ne smeмо uporabiti grožnje, ker bi ta samo poglorila odpor do pričevanja. Bolje je poskusiti pot prepričevanja tako, da ji prikažemo nujnost kaznovanja storilca oziroma nujnost, da

se storilec odkrije, ker bo sicer svojo protidružbeno dejavnost nadaljeval. Poskusiti jo moramo prepričati, da jo odklanjanje pričevanja naredi moralno soodgovorno za že storjeni delikt, kakor tudi za delikte, ki bi jih isti storilec storil v prihodnosti. To se pravi, da na osebo, ki ne želi pričati ali se pričevanju iznika, ne smemo vedno gledati kot na morebitnega storilca, ali pa misliti, da je kakorkoli tesneje povezan z deliktom ali s storilcem.

Pri razgovoru s pričami je najbolje, da naša vprašanja formuliramo tako, da priča čimveč govori. Čim bolj drobimo vprašanja na podvprašanja, tem večja je možnost, da bo priča odgovarjala tako, kot misli, da želi preiskovalec. Tako ravna ljudje, ki so močno sugestibilni, nesamostojni ali netrdni v samem sebi. Na splošno se moramo izogibati sugestibilnih vprašanj. Če je priča dobro poučena o deliktu in stvareh, ki nas v preiskavi zanimajo, bo odgovarjala pravilno na vprašanja, pa bodisi da so formulirana sugestibilno ali ne. Če pa priča ni poučena o deliktu ali o njem zelo malo ve in če na vprašanja, ki nas zanimajo, ne zna točno odgovoriti, tedaj lahko postanejo sugestibilna vprašanja izhod za nesigurno pričo, ker se ta ne želi zameriti oblasti, ki jo predstavlja kriminalist. V tem primeru lahko priča spet odgovarja na sugestibilna vprašanja tako, kot misli, da želi od njega oblast, to je preiskovalec.

Ko smo zbrali izjave prič, s katerimi smo želeli govoriti, moramo izjave nadrobno analizirati in primerjati z že dobljenimi podatki. Zlasti pozorni moramo biti na tiste dele izjav, ki so nelogični, ker bomo morali nelogičnosti v naslednjem kontaktu s pričo razčistiti. Izjave moramo medsebojno primerjati. Včasih naletimo na izjave, ki so si zelo podobne in to ne samo po vsebinai, temveč celo po uporabljenih besedah in po samem zaporedju. Malo verjetno je, da imata dve osebi povsem enak proces mišljenja in da je taka podobnost izjav zgolj naključje. Bolj verjetno je, da sta priči domenjeni, kako in kaj bosta pričali, ali pa sta si njuni izjavi podobni zato, ker sta se predhodno pogovarjali o deliktu in se njuni mnenji ujemata, vendar ne z namenom, da bi speljali preiskavo na krivo sled. Med posameznimi izjavami ali deli izjav so lahko tudi večja protislovja. Tudi protislovja so zanimiva za preiskovalca. Do njih lahko pride v primeru, če priča ni vedela pravilnega odgovora na vprašanje, ki ji ga je zastavil preiskovalec, če je bilo vprašanje sugestibilno, ali pa je protislovje posledica želje, da bi se preiskava usmerila na napačno sled, to se pravi, da je priča namerno lagala.

Aretacija

Do aretacije pride zato, ker obstoji upravičen sum, da je aretirana oseba storila kaznivo dejanje in je omejitev prostosti potrebnata, da bi ne mogla ta oseba ovirati nadaljnega poteka preiskave. V interesu preiskave je tudi to, da se opravita aretacija in privod v zapor na način, ki bo najmanj prizadel aretirano osebo in zagotovil čim boljše sodelovanje v novi situaciji. Vendar moramo pri tem paziti, da dobi osumljenec na vpogled samo tisti obremenilni material, ki je nujno potreben pri formalnostih glede aretacije.

V situaciji, ko je oseba osumljena kaznivega dejanja in se tega tudi zaveda (ker je aretirana), nastanejo novi psihološki momenti, ki so zelo važni glede tega, ali bo v nadaljnji preiskavi oseba priznala kaznivo dejanje ali ne. To pa seveda samo v primeru, če je oseba tudi v resnici storila kaznivo dejanje. V tej situaciji je osumljenčeva svoboda gibanja s psihološkega vidika omejena. Tu moramo imeti pred očmi ne samo fizično gibanje, to se pravi, gibanje v prostoru, ki je omejeno z zaporom, temveč tudi psihično gibanje. Kadar želimo kaj doseči, si to najprej predstavljamo v mislih in nato gremo v akcijo. Človek, ki je zaprt in je kriv, si želi vsekakor biti fizično in psihično aktiven, da bi lahko oviral preiskavo in onemogočil kriminalistom, da bi ga razkrili. Toda, ker je zaprt, tega ne more storiti v zadostni meri. Storilec se zaveda teh omejitev, kakor tudi omejitev, ki ga kot storilca lahko doletijo, zato je tudi njegovo mišljenje močno omejeno in usmerjeno na obrambo.

V fazì aretacije nastaneta dva psihološka momenta, ki lahko pripomoreta, da osumljenec, ki je v resnici storil kaznivo dejanje, to dejanje prizna, in sicer: a) oseba se zaveda, da jo oblast dolži kaznivega dejanja in b) kot taki ji je svoboda gibanja (v psihološkem in širšem smislu) omejena, česar se tudi zaveda. O ostalih psiholoških momentih bomo govorili v naslednjem poglavju.

Prvo zasliševanje

Preiskovalec se mora za prvo zasliševanje temeljito pripraviti. Zbrani material mora poznati na pamet, tako da mu med razgovorom z osumljencem ni treba gledati v spise. Poznati mora situacijo kraja, kjer se je zgodil delikt, in razpored objektov na samem kraju ter, če je potrebno, tudi v bližnji in daljni okolici. Takšno dobro poznanje vseh elementov delikta bo pomagalo preiskovalcu, da bo laže opazil nelogičnosti v osumljenčevi zgodbì. Poleg tega pa bo preiskovalčev polo-

žaj tudi s psihološkega vidika boljši v razmerju do osumljenca in to ne samo zato, ker je predstavnik oblasti, temveč tudi zato, ker bo lahko na enem izmed naslednjih zaslišanj precizno pobijal nelogične osumljenčeve izjave.

Najbolje bi bilo, da bi bila med zasliševanjem preiskovalec in osumljenec sama, brez tretje osebe, ki je po navadi zapisnikar. Večini ljudi je v navzočnosti tretje osebe, ki je v nekem smislu tudi priča, nehote nerodno in neradi razkrivajo svoje intimne misli in degodke. Zlasti pa so v tem pogledu občutljivi ljudje, ki so storili kakšno kaznivo dejanje in jih v preiskavi navzočnost tretje osebe moti v tolikšni meri, da še bolj pazijo na izgovorjene besede in se nikakor ne morejo sprostiti.

Tudi papir in svinčnik na mizi pred preiskovalcem pomenita za preiskovanca po navadi strah in povečanje samokontrole. Strah pred tem, da se lahko vsaka njegova beseda napiše, temelji v mišljenju, da je napisana beseda vedno večji in močnejši dokaz kakor pa beseda, ki se zgubi v prostoru, čeprav jo v resnici registrira tudi poslušalec, v tem primeru preiskovalec.

Vendar pa je za preiskavo zelo važno, da zaznamujemo vsako osumljenčovo besedo. To danes ni noben tehnični problem. Če namestimo v sobi, kjer poteka zasliševanje, dobro skrit in tehnično pravilno montiran mikrofon ter v sosednjo sobo magnetofon, imamo vse pogoje, da zaznamujemo celoten razgovor med preiskovalcem in osumljencem. Takšna registracija zaslišanja ima dvojno prednost:

1. Osumljenca ne moti navzočnost tretje osebe in ker preiskovalec nima pred seboj svinčnika in papirja, se psihološki moment strahu pred pisano besedo zmanjša. Navadno je tedaj preiskovanec bolj sproščen in se v odgovorih manj kontrolira ter prej napravi napako, ki je lahko zanj usodna. Pa tudi do priznanja lahko pride v taki situaciji mnogo prej, ker je s psihološkega vidika mnogo laže povedati svoje »grehe« eni osebi, kot pa se »izpovedati« pred pričami.

2. Nikoli ne more zapisnikar (kolikor ne stenografira) ali preiskovalec zabeležiti celotnega razgovora. Zapisnikar ali preiskovalec zapišeta tiste dele razgovora, o katerih mislita, da so za preiskavo važni. Vendar človek med intenzivnim delom čestokrat ne more pravilno oceniti, kaj je važno in kaj ni, zlasti ne v situaciji preiskave, ko še ne ve za vse elemente, ki lahko pripomorejo, da storilca pripeljejo do priznanja. Če pa imamo zaslišanje posneto na magnetofonski trak, lahko celotno zaslišanje obnovimo. Važno je pri tem to, da lahko tiste dele zaslišanja, ki se nam

zde pomembni ali pa se pokažejo med preiskavo za pomembne ponovimo, kadarkoli želimo.

Pri poslušanju zasljevanja z magnetofonskega traku nastane še neki psihološki moment. Pri zasljevanju je preiskovalec aktivna oseba, ki mora osredotočiti svojo pozornost na zastavljeni vprašanja in še bolj na osumljenčeve odgovore, ki so lahko podlaga za novo vprašanje, to se pravi, da terja to delo od preiskovalca zelo velik intelektualni napor. Poleg tega mora dober preiskovalec paziti tudi na različne osumljenčeve reakcije, kar pomeni zanj še dodatni napor. Sem spadajo tudi spremembe glasu, ki so večkrat zelo pomembne in lahko kažejo na osumljenčev čustveni odnos do delikta oziroma do zastavljenega vprašanja. Tudi pri poslušanju zasljevanja z magnetofonskega traku je preiskovalec aktiven, toda sedaj v povsem novi obliki. Napetost, ki jo med preiskavo pri osumljencu preiskovalec lahko opazi ali pa tudi ne, ga sedaj ne moti in se lahko mnogo bolj osredotoči na vrednotenje osumljenčevih odgovorov, laže opazi spremembe glasu in vrednoti, kaj je v zasljevanju važno za preiskavo, kateri deli niso logični in jih bo moral v naslednjih zasljevanjih razčistiti.

Prednost poslušanja z magnetofonskega traku je tudi v tem, da lahko preiskovalec opazi lastne napake, ki jih je med zasljevanjem morda naredil. Ker bo tako na napake opozorjen, se jim bo skušal v bodoče izogniti in bo s tem izpopolnjeval svojo tehniko zasljevanja.

Na koncu zasljevanja se pokliče zapisnikarja, ki bo napisal zapisnik pod vodstvom preiskovalca in ob sodelovanju preiskovanca, ki zapisnik, kot je običajno, tudi podpiše. Preden pokliče zapisnikarja, naj preiskovalec pripravi osumljenca na to, da je treba poglavite dele zasljevanja vnesti v zapisnik.

Pri zasljevanju moramo imeti pred očmi prva dva psihološka momenta, ki sta pogoj, da pride do priznanja (obdolžitev in omejitev svobode gibanja). Med zasljevanjem se pridružijo novi psihološki momenti, ki so pogoj, da obdolženec prizna krivdo, in sicer:

1. Oseba, ki je obdolžena (čeprav samo na osnovi suma) in je v preiskavi, je v položaju, ko se mora braniti in njena situacija nikakor ni zanesljiva.

2. Oseba mora imeti občutek, da so ji prišli na sled.

3. Zavedati se mora, da njej sovražne sile prevladujejo.

4. Oseba mora imeti občutek krivde.

5. Oseba mora uvideti, da je pot priznanja edino možna pot do prostosti.

Oglejmo si posamezne pogoje bolj nadrobno!

1. Oseba, ki stoji pred oblastjo oziroma njenimi predstavniki, mora misliti, kako bi se tega pritiska rešila. Vendar je njena situacija zelo nezanesljiva, zlasti če ne ve, kaj je oblasti znanega o njenem dejanju, in kaj naj stori, da bi se rešila iz te situacije. Kadar je človek v položaju, ki v njem povzroči občutek negotovosti, tedaj se hkrati pojavi napetost, ki se stopnjuje, če uvidi, da ne more najti primernega izhoda in da je položaj zanj vedno hujši. Takšen človek se nujno znajde v položaju obrambe. Vedeti pa moramo, da je obramba zelo širok pojem in da ni samo beg, temveč tudi napad. Zato ni čudno, če so takšni ljudje (v situaciji preiskave) zelo občutljivi in reagirajo celo na manjše dodatne pritiske z agresivnim ponašanjem.

2. Oseba, ki je zaprta, mora biti prepričana, da je proti njej zbran dokazni material, proti kateremu se bo težko uspešno borila. Pri tem ni važno, ali dokazni material v resnici obstoji. Važno je le njen subjektivno prepričanje in da ne dobi vpogleda, kakšen dokazni material je v resnici zbran. To je važno zlasti takrat, kadar je dokazni material zelo pomanjkljiv in je osumljenec zaprt bolj na osnovi indicijev, ki kažejo na njegovo krivdo.

Ravno tako je važno, da osumljenec ne dobi podatkov o resničnosti ali neresničnosti obstoja in o pomanjkljivosti dokaznega materiala med zasljevanjem. Zlasti med prvim zasljejanjem naj dobi vtis, da je dokazni material že na razpolago in da bo uporabljen, kadar bo oblast imela to za potrebno. Vprašanja naj bodo formulirana tako, da se iz njih ne more razbrati, kaj nam je v resnici znanega, in tako, da mora osumljenec nanje odgovarjati čim bolj obširno. Podvprašanja naj bodo samo spodbude, da preiskovanec prenosti zastoj in nadaljuje s pripovedovanjem. To lahko dosežemo tudi s posameznimi besedami: in, pa, naprej itd. ali z nedokončanimi vprašalnimi stavki: In... potem ste...? Kaj ste nato...? Kako je bilo...? itd. Primeri so vsi stavki, ki ne zahtevajo določenega odgovora, temveč prisilijo preiskovanca, da nadaljuje tam, kjer je prenehal s pripovedovanjem.

Priporočljivo je, da preiskovanec ponovi zgodbo večkrat in to čim bolj nadrobno. Ponavljanje zgodbe je koristno iz več razlogov. Človek zelo redko ponavlja kakšen dogodek iz svojega življenja s povsem istimi besedami in isto zapovrstnostjo. Če ponavlja zgodbo s skoraj istimi besedami in isto zapovrstnostjo, je možno, da se je na pripovedovanju

varje pripravil tako, da se je zgodbo naučil na pamet. To pa pomeni, da je zaradi določenega vzroka močno zainteresiran, da v zgodbi ne pove nekaj, kar ni v njegovo korist. Splošno mnenje je, da zveni zgodba bolj resnično, če se jo skoraj dobesedno ponavlja, kar pa ni res.

Dobesedno ponavljanje zgodbe je lahko tudi znak, da so dogodki, o katerih oseba pripoveduje, delovali nanjo z močnim čustvenim poudarkom. Vendar pa tudi v tem primeru opisuje dogodke z istimi besedami le delno in to po navadi tiste dele, ki tvorijo ogrodje zgodbe, in morda še nekaj nadrobnosti, ki so se ji v tistem trenutku najbolj vtisnile v spomin.

Pri ponavljanju nastanejo po navadi med vsebino zgodb manjše ali večje razlike ali nelogičnosti, ki so lahko za preiskovance usodne. S primerjavo zgodb lahko te razlike in nelogičnosti izluščimo in jih temeljito razčistimo s preiskovancem med enim od naslednjih zaslijanj.

Večkratno zaporedno ponavljanje zgodbe deluje na pripovedovalca tako, da mu postane ponavljanje dolgočasno. Poleg tega pa je prepričan, da zgodbo dobro obvlada in da se pri pripovedovanju ne bo zmotil. Zdolgočasnost in prepričanje, da se ne bo zmotil, pa sta faktorja, ki pripeljeta pripovedovalca do popuščanja pozornosti in v tem obstoji zanj nevarnost, da pove poleg že znanega tudi nove elemente, ki so lahko na prvi pogled zelo nedolžni, a v resnici pomenijo močan argument proti njemu.

3. V situaciji preiskave deluje vedno dvoje vrst sil. Nekaj od njih je preiskovancu naklonjenih, druge pa so mu sovražne. Med preiskovancu naklonjene sile štejemo vse tiste momente, ki mu pomagajo v njegovih obrambi in se jih preiskovanc zaveda. To je na primer zavest, da proti njemu ni dokazov ali da preiskovalec ni siguren, pomanjkanje občutka krivde, poznanje kazenskega zakonika, ki predvideva, da sme biti priprt brez nadaljnji formalnosti samo tri dni, da sme trajati preiskovalni zapor devet mesecev itd. Preiskovanec ocenjuje te, njemu naklonjene sile in kolikor več jih je, laže vztraja pri obrambi.

Preiskovancu sovražne sile so: zavest, da obstoje dokazi o njegovi krivdi, občutek krivde, občutek osamljenosti in nemoči, zavest, da lahko traja preiskava zelo dolgo itd.

Spet vidimo, da je preiskovančevo ocenjevanje njemu naklonjenih in nenaklonjenih sil bolj subjektiven kakor pa objektiven faktor, ki ga lahko spreten preiskovalec izkoristi tako, da sistematično pobija vse elemente, ki podpirajo preiskovancu naklonjene

sile in ga počasi pripelje do prepričanja, da so nenaklonjene sile veliko močnejše. Če preiskovalcu to uspe, se bo preiskovanc počutil osamljenega in bo postal njegov položaj s psihološkega vidika nevzdržen.

4. Eden poglavitnih pogojev, da preiskovanec prizna kaznivo dejanje, je vsekakor to, da ima občutek krivde. Ni nujno, da ima storilec vedno občutek krivde. Pomanjkanje takšnega občutka najdemo zlasti pri storilcih, katerim je kaznivo dejanje pomenilo sprostitev močnih napetosti. Vendar je morala obstajati med objektom in kaznivim dejanjem ter storilcem neka notranja zveza. To se pravi, da je bil objekt sprostitve tudi objekt, ki je povzročal pri storilcu napetost, in je bilo kaznivo dejanje akt, ki je objekt odstranil in s tem hkrati storilca sprostil napetost.

Kot primer za tako dejanje in za pomanjkanje občutka krivde lahko vzamemo družino, v kateri je oče pijanec, ki poleg tega, da zanemarja ženo in otroke, še dodatno frustrira člane družine s tem, da jih pretepa. V takšni družini lahko postanejo razmere tako nevzdržne, da kdo v želji, da bi zavaroval mater ali katerega drugega družinskega člena, ubije očeta. Ubijalec se sicer zaveda, da je storil kaznivo dejanje, toda ne občuti krivde, ker meni, da je ubiti samo prejel zaslужeno kazen, in ker se zaveda, da bo brez njega v družini veliko znosnejše življenje. V takih primerih se v družini lahko celo dogovorijo, kdo bo prevzel nase krivdo in se žrtvoval za druge, če uboja ne bodo mogli prikriti oziroma ga prikazati kot samomor ali nesrečno naključje ali kako drugače odvrniti sum od članov družine.

Če osumljenc ne čuti krivde, mu mora preiskovalec na primeren način skušati prikazati, da storjeno dejanje ne pomeni le kršitev kazenskega zakonika, temveč da je to dejanje, ki ga obsoja vsak človek in celotna družba. Z drugimi besedami povedano, preiskovalec mora doseči, da vzbudi v osumljencu občutek krivde. Če to doseže, bo povzročil pri njem napetost, ki ne bo samo posledica strahu pred kaznijo, temveč tudi samega občutka krivde.

5. Oseba, ki je v preiskavi, stalno ocenjuje položaj, v katerem trenutno je, in išče možnosti, kako bi se rešila iz neprijetne situacije. Kadar so izpolnjeni vsi prej omenjeni pogoji, postane preiskovančevo položaj tako slab, da začne tehtati, kaj je zanj bolj ugodno: še nadalje tajiti ali priznati.

Večkrat naletimo na storilca, ki ncče priznati dejanja, čeprav so dokazi o njegovi krivdi tako popolni, da je videti na prvi pogled vsako zavračanje priznanja nesmisel. Smisel takšnega nepriznavanja pa je v tem,

da storilec ocenjuje, kaj je zanj bolj ugodno s staliča kazni, ki jo bo za kaznivo dejanje dobil. Če je kazen veliko večja od možnosti trajanja preiskovalnega zapora, bo raje še naprej tajil, ker upa, da bo prišel prej na prostost kakor pa, če dejanje prizna in bo obsojen. V tem primeru izbira storilec med dvema alternativama, ki sta zanj sicer obe neprijetni, vendar se odloči za alternativo, ki je manj neprijetna. Če pa ocenjuje priznanje in kazen, ki jo bo dobil, kot manj neprijetno od preiskovalnega zapora, se bo odločil za priznanje.

Na podlagi tega lahko trdimo, da bo storilec priznal kaznivo dejanje le tedaj, kadar bo po njegovi sodbi edini izhod iz neprijetne situacije popolno ali delno priznanje. Zato je tudi s psihološkega staliča napačno groziti s hudimi kaznimi. Pravilno je, da preiskovalec poglablja občutek krivde in hkrati prikazuje vse možnosti, ki vplivajo na zmanjšanje kazni. Storilcu mora dokazati, da zavračanje priznanja zanj ni rešitev in da so dokazi zbrani, kazen pa bo toliko večja, ker s trdovratnim tajenjem kaže, da se v bodoče ne misli poboljšati.

Priznanja ne smemo gledati samo kot pot k fizični prostosti. Če so izpolnjeni vsi zgoraj navedeni pogoji, zlasti pa pogoj, da ima preiskovanec občutek krivde, tedaj je napetost v psihološkem smislu tako močna, da pomeni priznanje za storilca tudi psihično sprostitev in s tem tudi delno zmanjšanje občutka krivde.

Obdelava materiala iz prvega zaslišanja

Če je bilo zasliševanje dolgo in naporno, naj se preiskovalec sicer malo odpočije, vendar naj obdelavo materiala ne pušča za naslednji dan. V času po zasliševanju in po obdelavi materiala pa se nikakor ne sme lotiti kakšnega drugega problema, zlasti ne, če je težaven. Najbolje je, če začne obdelovati material takoj po zaslišanju, to pa zato, ker bo mnogo laže sledil magnetofonskemu posnetku (ali analiziral zapisnik) v času, ko je njegova reprodukcijska zmožnost spomina še sveža in se bo lahko spomnil raznih momentov iz preiskave ter dopolnil svoje zaznamke po spominu. Po zaslišanju pa naj se ne loti drugega problema zato, ker lahko njegovo umsko delo pri drugem problemu zelo zniža reprodukcijsko zmožnost spomina za nadrobnosti iz predhodnega zasliševanja.

Dobro je, da večkrat posluša magnetofonski posnetek ali prebere zapisnik in morebitne zaznamke. Pri samem enkratnem poslušanju ali branju nam zelo rado uide marsikaj,

kar na prvi pogled ni važno, pa se pozneje izkaže za bistveno ali vsaj zelo važno za nadaljnjo preiskavo. Pri enkratnem poslušanju ali branju se po navadi ne moremo spomniti vseh preiskovančevih reakcij, ker mnogo bolj pazimo na vsebino. Ko pa nam postane vsebina že toliko znača, da nanjo ne pazimo več v tolikšni meri, tedaj nam ob vsebini prihajajo v spomin tudi predstave o ponanjanju in raznih reakcijah osumljene osebe. Ko gledamo na primer filmsko predstavo prvič, je naša pozornost osredotočena v glavnem na vsebino in središče dogajanja. Čim večkrat gledamo isti film, tem laže se obrača naša pozornost na podrobnosti in na obrobne dogodke. To se pravi, da z večkratnim gledanjem film mnogo bolj spoznamo kakor pri samem enkratnem gledanju in tako laže ocenimo celoten film. Isto velja tudi za poslušanje magnetofonskih posnetkov ali branje zapisnika in zaznamkov. Seveda mora ostati pri tem naša pozornost ves čas aktivna in usmerjena na material, ki ga obdelujemo. Le tako bomo material zaslišanja temeljito obdelali in izločili iz njega vse, kar ni logičnega, kar se krajevno, časovno ali kako drugače ne ujema z objektivnimi podatki, ki so nam na razpolago.

Tako iz zaslišanja izločene elemente moramo obdelati še posebej. Med njimi moramo poiskati vse, kar se kakor koli ujema ali ne ujema in zlasti tiste elemente, ki se logično izključujejo, to se pravi, da istočasno nikakor ne morejo obstajati ali potekati.

Če je potrebno, bomo šli zaradi razčiščevanja posameznih delov ali celote še prej na teren ali pa bomo govorili s pričami, od katereh bi lahko dobili dodatna pojasnila.

Preden začnemo z drugim zaslišanjem, si moramo izdelati načrt razgovora, ki naj sloni na materialu, dobljenem iz prvega zaslišanja in iz morebitnih novih podatkov s terena ali od prič. Paziti moramo, če le mogoče, da je vrstni red elementov, ki jih želimo s preiskovancem razčistiti, razmetan, to se pravi, da ne smemo elementov nanizati po logičnem časovnem in krajevnem dogajanju. Pri pravilnem razporedu obstoji nevarnost, da boli preiskovanec z odgovorom na nekatere momente iz preiskave, ki jih razčiščujemo, tudi že odgovor na neke druge momente, ki so si med seboj do neke mere podobni, ali pa imajo neko notranjo povezavo, ki pa jo preiskovalec dotlej še ni mogel zaslediti. Kolikor taki elementi obstoje in jih ne moremo zakriti s tem, da jih pomešamo, je bolje pustiti tiste elemente, za katere se odločimo, za naslednje zaslišanje.

Drugo zaslišanje

Celotna poprejšnja priprava in nato načrt za drugo zaslišanje, kakor tudi za vsa nadaljnja zaslišanja, morata težiti za tem, da se na zaslišanjih poglobijo posamezni, prej navedeni pogoji, ki pripeljejo preiskovanca v položaj, ko je zanj priznanje edini izhod.

Preiskovalec mora razčistiti s preiskovancem vsako točko do skrajnosti natančno. Z vprašanji mora prisiliti preiskovanca k temu, da bo odgovarjal vedno bolj nadrobno, kajti nadrobnosti so po navadi za preiskovanca nevarni in se jim zato tudi zavestno ali pa podzavestno izogiba. Poleg tega pa nam ravno večje število nadrobnosti izpolnjuje pravo podobo dogodkov in nam lahko odpri čisto nov kvalitativen pogled na kaznivo dejanje in storilca.

Ker smo se predhodno pripravili in dobro poznamo material, lahko pri drugem zaslišanju (in pri naslednjih) izkoristimo še neki psihološki moment. Človek vedno rabi krajši ali daljši čas, da se lahko osredotoči na neko stvar. Pogostno menjanje objekta pozornosti moti osredotočenje, zlasti če človek na to ni pripravljen. Preiskovanec je v glavnem osredotočen na obrambo. Po prvem odgovoru, ki je vezan na določeno stvar iz preiskave, pričakuje novo vprašanje in je prepričan, da bo to vprašanje v neki logični zvezi s prejšnjim in je osredotočen v smer, da bi bil njegov odgovor zanj čim bolj ugoden. Če pa preiskovalec hitro menja objekte razgovora, moti s tem preiskovančevo osredotočenje in ta ne more več tako intenzivno paziti na odgovore. Menjanje objektov razgovora pa vsebuje še element presenečenja. Na vprašanja, ki nas presenetijo, po navadi

težko odgovorimo tako, kakor bi si sami želi. Če pa se to ponavlja, postanemo negotovi in tudi zmedeni. V taki situaciji pa bodo naši odgovori še manj kontrolirani. Preiskovanec pa lahko naredi v takšnem duševnem stanju kaj hitro napako, ki jo drugače ne bi naredil.

Med zasliševanjem naj preiskovanec spet večkrat ponovi zgodbo. Po prvem zaslišanju ni samo preiskovalec tisti, ki analizira dogodek in razgovor, temveč jih analizira tudi preiskovanec, po vsej verjetnosti še bolj nadrobno kot preiskovalec. Če pride preiskovanec do zaključka, da so bili deli njegovega zagovora šibki ali da niso povsem v skladu s situacijo, ki je morda nastala med samim zasliševanjem, bo skušal to popraviti pri drugem zaslišanju. Zato je možno, da se bo zgodba pri drugem zaslišanju več ali manj razlikovala od prve. To načelo velja tudi za nadaljnja zaslišanja. Ob primerjavi zgodbe iz prvega zaslišanja z zgodbami iz naslednjih zaslišanj lahko najdemo razlike, ki so plod preiskovančevega napora, da bi prilagodil zgodbo nastali situaciji v upanju, da bo zakril nadaljnja odkritja. Ravno v teh naporih, ko čuti, da je njegov položaj vedno bolj negotov, postaja njegova obramba vedno manj logična. Preiskovanec se začne oprijemati vsega, kar bi ga po njegovem mnenju rešilo, pri tem pa pada iz napake v napako. To pa je čas, ki ga lahko spreten preiskovalec izkoristi in na podlagi nelogičnosti in napak prikaže preiskovancu, da mu vsako nadaljnje izmikanje samo škoduje in podaljšuje neprijetnosti pripora ali preiskovalnega zapora in same preiskave. To je čas, ko pride preiskovanec po lastnem ocenjevanju situacije do prepričanja, da je zanj priznanje edini in še najbolj koristen izhod.

Psychological Views of Criminal Tactics in Investigation

by Teodor Košir

Cooperation of criminalist conducting an investigation and psychologist is improving from day to day. It is necessary, however, that criminalist acts from the very beginning and throughout the investigation as if psychologist will take part in it, though he may later not be called in. While visiting the spot, the criminalist should remember all the things the offender could come into contact with or avoid them. The offender is familiar with the things he has recorded consciously and tries to conceal them during the interrogation. But, if the investigating officer mentions by the way things the

offender has seen on the spot but has not recorded consciously, he may betray himself by a direct answer.

Theoretically, the offender could be every person the investigator speaks with while collecting data. Therefore, he has to be very cautious as not to show how far did he reach in investigation. The offender may, in case he finds out what the investigator knows and what he does not, use it in his defense. Besides, the offender's feeling of security grows stronger which may strengthen his defense also in case he has not been arrested. The first conversation

with the suspect should not be an interrogation. Relation between the investigating officer and the suspect rests on a different psychological basis as that between him and a witness. The suspect reacts with greater tension and controls his behaviour and answers better.

While examining witnesses we should eliminate all the persons who have a real passion for giving evidence. These are persons wishing to attract attention wherever they appear. Such people know usually everything and want to help everywhere though in reality they know very little or even nothing and obstruct the investigation or lead it on wrong way. By examination, the questions should be given in such a way that the witness has to speak as much as possible. Suggestive questions have to be avoided. When all the evidences have been given we have to analyze and compare them with other data. We have to eliminate all contradictions and clear them up in later examinations.

It is in interest of investigation that arrest is made in a way that will harm the person as possible and that will assure his later cooperation in the new situation. There are two psychological moments in this phase that may further the suspect's confession.

a) Person is aware that he is accused of an offence.

b) He is aware as well that his liberty of motion (in psychological and broader meaning) is restricted.

The investigator must be thoroughly prepared for the first interrogation. He must be acquainted in detail with the offence itself and the material that has been gathered as well as with the place of commitment. He can find mistakes in defendant's story and argue against them only if well prepared. Only defendant and investigator should be present if possible. The conversation should be recorded on magnetic recording tape in whole. By this, the investigator will later be able to analyze the interrogation without having to pay attention to the formulation of questions, and to answers and other reactions of the defendant.

During interrogation arrise also other psychological moments that may cause defendant's confession.

1. Person who is suspected and has been investigated for, finds himself in a position of defense and his situation is unsteady.

2. Person has to get the feeling that he has been traced.

3. He has to be aware that forces hostile to him prevail.

4. Person has to feel guilty.

5. Person has to realize that confession is the only way to liberty.

Provided, that all these conditions, especially the feeling of guilt, are given tension in psychological meaning in so strong that for offender confession means also psychic release that brings with a diminution of feeling guilty as well.

After every interrogation the data must be thoroughly analyzed and compared with previous material. We have to eliminate everything that is not logic and everything that does not correspond to objective data we dispose of, as to place, time a.s.o.

For every interrogation a plan should be prepared, based on previous material and on new data. With questions, we must force the defendant to answer more and more in detail.

During interrogation, the defendant should repeat his defense several times. For he may notice some deficiency in it and wants to improve it or suit it to the actual situation. If there are any differences between his versions the investigator has to clear them up in detail with the defendant. The defendant tries to conceal the differences by producing new proofs which will usually get less and less logic. He will get aware of it, and he feels, however, that his defense is becoming less convincing, so he is getting more and more unsteady and makes one mistake after another. A skilled investigator can use such a situation and proves the defendant that further avoiding will only aggravate his situation. He may make the defendant see that confession is the only issue he has got.